MASARYKOVA UNIVERZITA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav české literatury a knihovnictví

Český jazyk a literatura

Martin Sluka

Postava kněze v románu *Holoubek* Jindřicha Šimona Baara

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Michal Fránek, Ph.D.

Brno 2020

Bibliografický záznam

SLUKA, Martin: *Postava kněze v románu Holoubek Jindřicha Šimona Baara. Bakalářská práce*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Český jazyk a literatura, 2020, 49 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Michal Fránek, PhD.

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje románu *Holoubek* Jindřicha Šimona Baara. Nejprve ji celkově rozebírá pomocí praktické analýzy, při níž čerpá z literárněvědných publikací, následně se zabývá nejdříve obecně postavou kněze v české literatuře devatenáctého století a vytváří základní typologii, poté konkrétně postavou kněze Holoubka. Konečně je tato kněžská postava srovnána s vytvořenou typologií.

Annotation

This bachelor thesis is focused on analysis of the novel *Holoubek* by Jindřich Šimon Baar. First, it is analysed with use of practical analysis, drawing on literary-scientific publications, then it focuses firstly on the character of a priest in the Czech literature of the nineteenth century and creates a basic typology, then it focuses specifically on the character of the priest Holoubek. In the conclusion, the main priestly character of the book, Holoubek, is compared with the created typology.

Klíčová slova

kněz, 19. století, postava, idyla, typologie

Keywords

priest, 19th century, character, idyll, typology

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím zdrojů uvedených v seznamu literatury.

V Brně dne 27. 5. 2020 ……

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své práce, Mgr. Michalu Fránkovi, Ph.D., za odborné vedení, užitečné rady, přátelský přístup a také čas, který mi věnoval.

Obsah

Úvod ... 7

1. Autor ... 8

2. Rozbor románu ... 9

2.1 Geneze románu ... 9

2.2 Žánrové zařazení ... 11

2.3 Motivy ... 14

2.4 Kompozice ... 16

2.5 Vypravěč ... 17

2.6 Prostor ... 19

2.7 Čas ... 21

2.8 Recepce ... 23

3. Typologie postavy kněží v české literatuře 19. století ... 27

3.1 Kněz lidumil ... 27

3.1.1 Postava kněze Kalouse v *Západu* Karla Václava Raise ... 27

3.1.2 Postava kněze Stehlíka v *Zapadlých vlastencích* Karla Václava Raise ... 30

3.1.3 Postava kněze Hory v *Létě* Fráni Šrámka ... 31

3.2 Kněz pedant ... 32

3.2.1 Postava kněze Čermáka v *Zapadlých vlastencích* ... 32

3.2.2 Postava vikáře v *Holoubkovi* ... 33

3.3 Kněz rozervanec ... 35

3.3.1 Postava kněze v *Drašaru* Terézy Novákové ... 35

3.3.2 Postava kněze Petra v *Oblakách* Jaroslava Kvapila ... 37

3.3.3 Postava kněze Ludvíka ve *Špatných lidech* Jana Liera ... 38

3.4 Typologie kněží na základě analyzované literatury ... 39

4. Postava kněze v *Holoubkovi* ... 41

5. Postava Holoubka v porovnání s typologií kněží ... 46

Závěr 47

Primární literatura 48

Sekundární literatura 48

Úvod

Román Jindřicha Šimona Baara *Holoubek* (1921) se společně s *Janem Cimburou* (1908) či chodskou trilogií řadí mezi nejpopulárnější díla svého autora, v kontextu české literatury ale výraznější obliby nedosáhl; přesto se v něm dá najít mnoho zajímavých prvků vhodných k podrobnějšímu zkoumání.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. V první z nich stručně představím autora románu Jindřicha Šimona Baara a jeho literární tvorbu, druhou pak tvoří jeho podrobný rozbor. V něm se nejprve zaměřím na genezi, žánrové zařazení románu a motivy v něm užité, poté se krátce zmíním o kompozici díla. Další tři části rozboru se budou týkat vypravěče, času a prostoru, přičemž každou kategorií se budu zabývat nejprve teoreticky na základě odborné literatury a následně tyto poznatky uplatním i prakticky. V poslední části rozboru představím čtenářskou recepci *Holoubka* pro bližší pochopení toho, jak byl román čten a jaké reakce ve své době vyvolával. Třetí kapitola bude věnována stručné typologii postav kněží v české literatuře 19. století. Je založena na stručném rozboru kněžských postav ve vybraných prózách a dramatech, jejich rozřazení do tří různých typů a následné charakterizaci. Ve čtvrté kapitole podrobně rozeberu postavu Holoubka, budu se zabývat jeho vlastnostmi, vztahy s okolím a vývojem postavy. V závěrečné kapitole se pokusím porovnat postavu Holoubka s uvedenou typologií a přiřadit ho k některému z typů.

Tato práce by měla přinést podrobnější informace o postavě kněze v literatuře 19. století a zároveň ukázat výjimečnost a zvláštnost Baarova *Holoubka* mezi ostatními kněžskými romány. Práce se opírá o literárněvědné teoretické publikace, monografie pojednávající o Baarovi a jeho díle, slovníky i články z periodik. Při vzniku práce byly využity zdroje výzkumné infrastruktury Česká literární bibliografie (http://clb.ucl.cas.cz).

1. Autor

Jindřich Šimon Baar byl český katolický kněz, spisovatel a básník, představitel Katolické moderny a realismu, konkrétně venkovské prózy. Narodil se 7. února 1869 v Klenčí pod Čerchovem, pocházel ze selského rodu: „*Chodský původ i selství se staly dvěma velkými konstantami, které předurčovaly jeho literární tvorbu* […]“[1] Základní školu navštěvoval v Klenčí, gymnázium v Domažlicích. Původně chtěl studovat filozofii, jeho rodina byla ale ve špatné finanční situaci, a tak vstoupil do kněžského semináře.

Poté, co byl vysvěcen na kněze, působil na několika různých místech v Čechách, např. v Úněticích, v Kloboukách u Slaného či v Ořechu. Byl jediným autorem ze spisovatelů Katolické moderny, kterého veřejnost uznávala jako velkého spisovatele. Byl však znám hlavně v souvislosti s venkovskou prózou, tedy prózou autorů, jako jsou Karel Klostermann či Josef Holeček, a nikoliv v souvislosti s Katolickou modernou, z níž Baar vycházel. Vždy se k ní hlásil, byl jejím oddaným stoupencem a svým dílem hlásal reformistický program. V letech 1918-1919 se dokonce postavil do čela jejího revivalu a měl se stát pražským arcibiskupem. Kvůli zamítavému stanovisku Vatikánu však Baar nakonec rezignoval na všechny funkce, šest let před smrtí odešel do penze a dožil ve své rodné vesnici. Zemřel 24. října 1925.[2]

Svoji literární tvorbu Baar započal psaním veršů, kterým se věnoval po celou dobu své tvůrčí činnosti, hlavní těžiště jeho tvorby ale spočívalo v próze. Ta by se dala rozdělit do tří hlavních tematických okruhů: próza kněžská, selská a venkovská vlastenecká. Všechny tyto okruhy se nakonec protnuly v jeho chodské trilogii. Mezi nejznámější knihy autora dnes řadíme právě tuto trilogii, selský idylický román *Jan Cimbura* či různé kněžské povídky, jako jsou například *Farská panička* či *Žebračka*.

---

[1] BALÍK, Stanislav. Rozmanitost kněžských typů v díle Jindřicha Šimona Baara. In: HANUŠ, Jiří. *„Služebníci neužiteční“: kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s. 188.

[2] PUTNA, Martin C., *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Praha: Torst, 1998, s. 323.

2. Rozbor románu

2.1 Geneze románu

Román *Holoubek* vycházel v letech 1918 a 1919 v stránkách měsíčníku *Týn*. Jelikož se Baar odebral na předčasný odpočinek, měl konečně čas připravit ke knižnímu vydání některá ze svých již dříve napsaných děl. První z nich se dostal na řadu právě *Holoubek* – roku 1920 vyšel nákladem Gustava Francla v Praze. Román získal cenu *České akademie věd a umění*. Poté vyšel *Holoubek* v mnoha dalších vydáních a edicích, k roku 2019 dokonce patnácti. Román byl přeložen i do polštiny a slovinštiny.

I samotný název značí, že Holoubek může obsahovat jisté prvky autobiografičnosti – rodina Baarových měla s holuby mnohé společné, jeho matka byla údajně nazývána „Holubka z Klenčí"; jejich domu, jejž v Klenčí nad Čerchovou obývali, se říkalo „u Holubů". Příběhy a historky, o nichž v románu Baar píše, jsou velice pravděpodobně příběhy, které sám zažil. U některých je to díky zachovalé korespondenci Baara s přáteli přímo dokázáno, je to například vtipná příhoda s dohazovačkou nabízející mladému faráři nevěstu, epizoda s farářovou zdánlivou smrtí či popis líčení lovu na kuny. O těchto historkách se můžeme dočíst v knize Josefa Šacha v knize *J. Š. Baar v zrcadle vzpomínek*. Je také téměř jisté, že do Holoubka Baar vtiskl jednu ze svých nejcharakterističtějších vlastností, a to velice kladný vztah k dětem. Ve všech farnostech, kde Baar působil, si velice brzy získal přízeň místních dětí, stejně tak to má Holoubek, jehož děti provázejí celý život až do jeho úplného konce.

Kdybychom měli hledat podobnosti mezi postavou Holoubka a nějakým skutečným farářem, nabízí se srovnání se sv. Janem Marií Vianneyem, kterého Baar nepochybně znal, protože jeho odkaz byl v Baarově době velmi živý a v době vytváření románu se řešil proces svatořečení, který byl dokončen jen pár let po jeho vydání (1925). Vianney měl také velmi rád děti (založil v Arsu dívčí školu), další podobnosti můžeme najít v kazatelství a celkově stylu evangelizace. Vianney nebyl odjakživa dobrým kazatelem, časem se však zlepšil a kázal jednoduše, ale ostře. Nebyl teologem, ale jeho kázání přesto dokázala farníky zaujmout. Také farnost v Arsu, jež mu byla přidělena, byla v té době nábožensky velmi zanedbaná. Tamější lidé nebyli vyloženě proti náboženství, byli spíše nábožensky vlažní, znesvěcování svátků a neděle pro jim problém nedělalo, raději se věnovali světské zábavě. Vidíme tedy, že počátky působení Jana Marii Vianneye i Holoubka jsou téměř totožné. Způsoby, jakými se Vianney snažil lidi obrátit zpět k Bohu, se různí, údajně jeden z nich spočíval v tom, že se denně modlil před svatostánkem několik hodin právě za své farníky. I zde můžeme spatřit jistou paralelu s Holoubkem, jenž tuto metodu také zpočátku využil: po svém prvním sporu se starostou

vesnice týkajícím se práce v neděli se za něj během mše svaté veřejně pomodlil, to samé poté udělal kvůli mladíkům, kteří se shlukovali během mše svaté před kostelem, a bylo to velmi účinné. Rozhodně tedy můžeme najít jisté paralely mezi životy těchto dvou kněží, hlavní rozdíl spočívá ovšem v tom, že svatý Jan Maria Vianney svoji práci dokázal dovést do úspěšného konce, zatímco Holoubek nikoliv.

2.2 Žánrové zařazení

Kniha je hned v podtitulu charakterizována jako *kněžská idyla*, tudíž víme, že se jedná idylu spojenou se kněžskou postavou. Kromě toho můžeme román zařadit do venkovské prózy.

Dagmar Mocná idylu definuje takto: „*Idyla je básnický nebo prozaický obraz poklidného života ve stabilním světě, který je založen na tradičních hodnotách rodiny, práce a lásky. Typickým rysem idyly je její vázanost ke konkrétnímu místu, které lidé sdílejí po mnoho generací. Obyvatelé tohoto světa společně žijí v harmonickém soužití s přírodou a ve vzájemných přirozených vztazích, které jsou v souladu s patriarchálním společenstvím. Město se jim jeví jako nepřátelský prostor. V idyle jsou poetizovány i ty nejobyčejnější úkony, které tak přerůstají v obřad utvrzování řádu.*“[3]

Holoubek této definici neodpovídá ve všech ohledech, román je totiž založen na kontrastu dvou farností, které za svoji kněžskou kariéru vystřídal – markovské a třeštické, přičemž na markovskou je vzpomínáno jako na tu idylickou: s lidmi tam velice dobře vycházel, o mše svaté byl vždy velký zájem, horské prostředí také inklinovalo k většímu klidu duše, zatímco třeštická farnost je drtivou většinu knihy popisována jako pravý opak: lidé do kostela víc než jednou ročně nechodí, často se kvůli nejrůznějším příčinám hádají a poloha Třeštic v nížině s četnými továrními komíny také není úplně poetická. Třeštice celkově ztělesňují přímo opak idylického prostředí a Holoubek jakožto velmi romanticky založený člověk to nese obzvlášť těžce, jak dokazuje pasáž knihy týkající se výroby chleba. Holoubek je v šoku z toho, že si vesničané raději chléb kupují z města, než aby si jej doma upekli: „*Nikde tu nepekou a nejedí svého vlastního domácího chleba, ale prodávají obilí a kupují od pekaře krámský chléb i mouku. Jací jsou to sedláci? Měšťáci to jsou.*“[4] Můžeme tedy vidět, že pečení chleba je pro něj až posvátný úkon, a když si jej třeštičtí kupují z města, znamená to pro Holoubka ohrožení idyly.

Rysy idyly můžeme najít na samém konci knihy, kdy alespoň na pár dní díky Holoubkem vlastnoručně vyrobenému betlému je třeštický kostel zaplněn lidmi z širokého okolí. Když je sloužena mše svatá, kostel nestačí, což je splnění jeho celoživotního snu – dostat co nejvíce lidí na bohoslužbu. Když pak Holoubek zemře, odvezou děti, jeho nejlepší přátelé, se kterými trávil velkou část svého života, symbolicky jeho rakev ke hřbitovu.

Konec knihy působí idylicky, ale může také působit poněkud hořce. Rysy idyly jsou skutečně přítomny, dá se na ně však dívat jinak. Z pohledu církve je opravdu pochopitelné,

---

[3] MOCNÁ, Dagmar. Idyla. In: MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA (eds.). *Encyklopedie literárních žánrů*. V Praze: Paseka, 2004, s. 275.
[4] BAAR, Jindřich Šimon. *Holoubek: kněžská idyla*. 11. vydání. Praha: Vyšehrad, 1969, s. 176.

že vikáři se nelíbilo Holoubkovo chování ke konci života – na kněze se nesluší, aby většinu času trávil s dětmi pobíháním bosý po loukách. Stejně tak není úplně vhodné, aby téměř veškerý čas věnoval farář vyřezávání betlému – jakkoli to je záslužná činnost, měl by se více věnovat svým kněžským povinnostem. Plný kostel díky Holoubkově betlému sice je splnění jeho celoživotního snu – dostat do kostela co nejvíce lidí – ale je jasné, že většina z nich je tam přítomna, jen protože se chtěla podívat na krásný, dlouho vyráběný betlém. Jdou do kostela bohužel jen takto jednorázově a důvod, proč tam jdou, není důsledek pastorační práce Holoubka. I přesto, že hlavní hrdina po mrtvici zásadně mění své způsoby a vystupování k farníkům (nechce bojovat se zlem, věří, že vše zlé zažene láskou), nemění se počet pravidelných účastníků na mších svatých ani není viditelný nárůst zájmu třeštických obyvatel o Boha. Není tedy mnoho důvodů předpokládat, že by se většina návštěvníků kostela vrátila i jindy. I zacházení s tělem Holoubka po jeho opravdové smrti může být svým způsobem tragikomické, když ho odvážejí děti na dětském vozíku.

Atribut idyly *kněžská* je jasně vidět v celé knize. Hlavním hrdinou je kněz, kněžské prostředí je s ním spjato celý život. Jeho nejlepší přátelé jsou také kněží, tudíž není pochyb, že se o kněžský román opravdu jedná.

Román bývá také zařazován do kategorie venkovských románů. Ten je charakterizován jako návrat k tradičním základům lidské existence. Bývá konzervativní, polemickou reakcí na technologismus a dynamismus moderní civilizace, která člověka vzdaluje od jeho přirozených vazeb k tradičním hodnotám, jako jsou příroda, rodina, obce apod. Snaží se o zachycení lokálního koloritu daného regionu a tamního způsobu života, jako jsou např. podrobné popisy krajiny, interiéru, specifického chování i nářeční mluvy postav. Typické bývá téma mezilidských vztahů, nejčastěji rodinných a generačních: manželé, sourozenci, výminkáři. Časté je také téma vztahu k životnímu prostředí.[5]

Román definici odpovídá – téměř výhradně se odehrává na venkově, a když hlavní hrdina musí do města, nelíbí se mu tam a chce tam strávit jen tak dlouho, jak je to nezbytně nutné. Dále si o městě můžeme udělat obrázek díky epizodě z *Holoubka*, kdy se hlavní hrdina setkává se synem jednoho vesničana a jde s ním z vlakové zastávky domů. Onen muž bydlí ve Vídni, kde pracuje ve velkém závodě, a z jeho mluvy je patrné, že mu velké město stouplo do hlavy – vyjadřuje se povýšeně a i lehce pohrdavě vůči svým rodičům a celkově lidem z vesnice, když říká například: „*Jedu až z Vídně, kde jsem krejčím, ale ne obyčejným, nýbrž střihačem ve velkém konfekčním závodě. Mně na groši nezáleží, vydělám si týdně třeba třicet*

[5] MOCNÁ, Dagmar. Idyla. In: MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA (eds.). *Encyklopedie literárních žánrů*. V Praze: Paseka, 2004, s. 672.

i čtyřicet zlatých. […] *Zde lidé nerozumějí výdělku. To ve Vídni na každém nádraží se přímo perou o každého cestujícího, zavazadla lapají přímo z ruky, fiakry, omnibusy, tramvaje – všecko mu stojí k službám.*“[6] Obě Holoubkova působiště jsou malé vesnice, jejichž obyvatelé se až na výjimky respektují a chovají se k sobě slušně.

V knize jsou zachyceny časté venkovské tradice, které jsou každoročně dodržovány a jsou podrobně popisovány, jako například slavení velikonočních mší svatých a zvyky s nimi spojené. Téměř jediné, co se v knize tematizuje, jsou právě mezilidské vztahy, a to především mezi vesničany; jsou to vztahy mezi sousedy, mezi rodinnými příslušníky, nebo také mezigenerační spory. Příroda hraje velkou roli, Holoubek v ní tráví mnoho času, rád se tam chodí modlit, přemýšlet, nebo si jen odpočinout. Ve stáří v přírodě s dětmi tráví téměř veškerý svůj volný čas, je to pro něj místo největšího klidu.

Můžeme vidět, že i definici venkovského románu *Holoubek* splňuje, jedná se tedy o oba výše zmíněné žánry – kněžskou idylu i venkovský román.

[6] Holoubek, s. 120.

2.3 Motivy

V této kapitole se budu zabývat hlavními motivy, se kterými se můžeme v románu *Holoubek* setkat. Jedná se o motiv boje, dětství, nebe a betlému.

Jedním z motivů, který můžeme v románu najít, je motiv boje, který je pro Holoubka typický celý život. Na počátku svého farářského působení se totiž rozhoduje, že svůj život zasvětí boji se zlem a že nepoleví, dokud nebude veškeré zlo vymýceno. Hlavní hrdina paradoxně musí zemřít (což je vlastně v souladu s křesťanským učením, kdy člověk musí zemřít starému životu a znovu se narodit jako křesťan), aby si uvědomil, že způsob, jakým svůj „boj" s třeštickými farníky vede, je marný a že musí cesta k jejich srdcím vede skrze lásku, nikoliv boj. Když si to uvědomuje, konečně se přibližuje i vysněnému životnímu klidu.

Velmi důležitý motiv románu je také motiv dětství. Tento motiv je v křesťanském učení ideál čistoty a pokory – už evangelista Matouš psal, že nebudeme-li jako děti, nemůžeme vejít do království nebeského. I proto je Holoubek dětem tak dobrým přítelem, vidí v nich onu neposkvrněnost, takže s nimi rád tráví čas a snaží se je formovat už od mládí. Jeho láska k nim se začala projevovat již v semináři, kdy tajně vydělal peníze prodejem zelí, aby je mohl věnovat sirotkům. Když se stává knězem, vždy s dětmi vychází, paradoxně lépe než s většinou dospělých. Ke konci se děti stávají jeho téměř jedinými přáteli, se kterými tráví téměř všechen čas a kteří jeho rakev, když zemře, symbolicky odvezou na dětském vozíku od kostela ke hřbitovu.

Neméně podstatný je motiv konfrontace tradičního a moderního světa. S tímto motivem se můžeme setkat i v jiných Baarových prózách, např. v *Janu Cimburovi*, v němž se jedná o jeden ze základních stavebních prvků románu. Tento motiv v *Holoubkovi* může symbolizovat např. scéna, kdy se hlavní hrdina baví s farářem z Markova o tom, jak by se měli zachovat ve výuce náboženství, kdyby jim žák řekl, že nevěří v Boha. Pro Holoubka i Markovského jemnostpána je první logickou možností dát dítěti pohlavek, že je vůbec taková myšlenka napadla. Tato metoda je ale samozřejmě pro moderní církev tehdejší doby naprosto nepřijatelná: uvědomělý učitel by rozhodně neměl vyvíjet fyzické násilí, ale měl „*jeho věku a rozumu přiměřeným způsobem vyložit důkazy o jsoucnosti Boží – analytickou-syntetickou metodou*"[7].

Dále můžeme zmínit motiv betlému, který se vyskytuje až ke konci románu, je pro jeho průběh ale velmi důležitý. Vyřezávání betlému je něco, k čemu se Holoubek upíná poslední roky svého života a slibuje si od něj, že přivede více lidí do třeštického kostela. Holoubek si na

[7] BAAR, Jindřich Šimon. *Holoubek: kněžská idyla*. 11. vydání. Praha: Vyšehrad, 1969, s.106.

něm dává velmi záležet, také se mu to povede, a díky němu je kostel jednoho dne zaplněn. Je to bohužel spíše jednorázová akce, viz kapitolu geneze románu.

2.4 Kompozice

Román se dělí na dvě části. První část je 147 stran dlouhá a obsahuje 12 kapitol. Každá kapitola je pojmenovaná a název vystihuje to nejdůležitější, co se v ní odehrává, například *Hlávky*, *Kuny*, *Farářem* či *Pohřeb*. Začíná Holoubkovou neúspěšnou maturitou, obsahuje studentská léta a především léta kaplanská v Markově a končí počátkem jeho farářských let v Třešticích.

Druhá část románu je 133 stran dlouhá a obsahuje 11 kapitol. Bezprostředně navazuje na tu první a začíná popisem Holoubkových počátků v Třeštické farnosti, konkrétně epizodou týkající se příspěvku zesnulého pana hraběte pro chudé. Končí smrtí hlavního hrdiny, kniha tedy popisuje téměř celý jeho život. Kompoziční předěl je tedy veden podle místa působiště, a ne podle dělení na život před mrtvicí a život po mrtvici.

2.5 Vypravěč

V této kapitole použiji rozdělení druhů vypravěče dle Gérarda Genetta ve zpracování Jiřího Hrabala v knize *Naratologie* z roku 2013. Ten rozděluje vypravěče na heterodiegetického a homodiegetického, přičemž ten heterodiegetický se příběhu neúčastní, zatímco homodiegetický je postavou příběhu. Toto rozdělení vzniklo především proto, že původní rozdělení na ich-formu a er-formu nedostačovalo, jelikož v případě ich-formy se „já" připisuje vypravěči, zatímco u er-formy je „on" připisováno postavě, takže stačí, aby vypravěč neřekl nic o své osobě, a vyprávění bude považováno za er-formu i přesto, že ponese všechny rysy ich-formy.[8]

Heterodiegetický vypravěč dále může být vševědoucí, může tedy sdělovat informace o nevyslovených myšlenkách postav či je schopen předvídat, jak se bude příběh dále vyvíjet. Může být také objektivním vypravěčem, jenž jen informuje o událostech, ale nijak se k nim nevyjadřuje a nehodnotí je, nebo retrospektivním, tedy tím, který vypravuje o událostech tak, jako by se staly v minulosti a on o nich věděl.[9]

Často se také setkáváme s tím, že se v textu objevuje postava, která také vypráví svůj příběh, který svým rozsahem může i přesahovat původní příběh. Pro toto rozlišení vypravěčů dvou úrovní zavedl Genette typ extradiegetický, který je původcem výchozí roviny vyprávění, a intradiegetický, jenž sice je součástí výchozího vyprávění, ale zároveň je původcem druhé roviny vyprávění. Na základě toho mohl Genette vyčlenit čtyři typy vypravěčů podle jejich účasti/neúčasti v příběhu a podle roviny vyprávění: extradiegeticko-heterodiegetický vypravěč (vypravěč první roviny, který vypráví příběh, jehož se ale sám neúčastní), extradiegeticko-homodiegetický vypravěč (vypravěč první roviny, který vypráví příběh, v němž je sám jednou z postav), intradiegeticko-heterodiegetický vypravěč (vypravěč druhé roviny, který vypráví příběh, jehož se sám neúčastní), nebo intradiegeticko-homodiegetický vypravěč (je vypravěčem druhé roviny, vypráví příběh, v němž je sám jednou z postav).[10]

V Holoubkovi se jedná o vypravěče heterodiegetického, protože se příběhu neúčastní, není žádnou postavou, která by v něm účinkovala. Dále je to vypravěč heterodiegetický vševědoucí, protože vyslovuje i myšlenky a představy postav. Většinu času se zabývá hlavní postavou Holoubkem a popisuje jeho myšlenkové pochody, úvahy i soudy: *„Dočetl poslední oraci, zavřel breviář, nic se nerozčiloval nad tím neuctivým chováním, ale hluboce se zadumal.*

---

[8] HRABAL, Jiří. Vypravěč. In: KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013, s. 127.
[9] Tamtéž, s. 128-129.
[10] Tamtéž, s. 134-137.

Jaktěživ neviděl tolik bídy – mravní i hmotné – pohromadě, ani doma, ani v horách, v Markově. […] *Zjevilo se mu bohatství zámku, blahobyt statkářů na jedné strašně a na druhé straně bezmezná chudoba lidí bezzemků.*“[11] Nevidí však jen do mysli hlavní postavy, stejně jako u Holoubka nám popisuje i u vedlejších postav, co si ony myslí: „*‚A že nepřišel do kaple, na mši, všichni předsedové chodili,‘ zeptal se zvědavý Javůrek, kterého mrzelo, že si nemohl dosud vládního komisaře prohlédnout.*“[12]

Podle dalšího dělení vypravěče dle úrovně a vztahu k vyprávěnému světu se v Holoubkovi jedná o vypravěče extradiegetického-heterodiegetického, tedy takového, který jako vypravěč první roviny vypráví příběh zvnějšku a zároveň v něm nefiguruje: „*Farář sice nic neříkal, ale příští neděli kul železo.*“[13]

[11] BAAR, Jindřich Šimon. *Holoubek: kněžská idyla*. 11. vydání. Praha: Vyšehrad, 1969, s. 167.
[12] Holoubek, s. 9.
[13] Holoubek, s. 154.

2.6 Prostor

V této kapitole kategorii prostoru nejprve rozeberu z hlediska idyly, v jejíž charakteristice je také kategorii prostoru vyhrazeno nemalé místo. Poté se kategorií prostoru budu zabývat z hlediska typologie chronotopu Michaila Bachtina.

Pro idylu je typické, že je vázána na konkrétní, určité místo. To místo bývá většinou nevelké, je jasně ohraničené, například údolí, a vnitřně soběstačné s minimem vazeb k okolnímu světu. Krajina v okolí je většinou mírně zvlněná a jsou v ní důvěrně známé cesty. Město se jeví jako prostor idyle nepřátelský.[14]

Jak už ale bylo výše uvedeno, román *Holoubek* je idylický ve vlastním slova smyslu jen ve dvou částech knihy: když je Holoubek kaplanem v Markově, a na konci knihy těsně před jeho smrtí. Idylickému prostoru odpovídá spíše Markov – je to osada v horách, soběstačná, plná příjemných lidí, kteří nemají problém vzájemně si pomáhat. Téměř celý Holoubkův život se odehrává na venkově – pochází z blíže neurčené vesnice, kněžský seminář stojí ve městě, celý zbytek života ale už stráví na venkově: nejdříve horská víska Markov, poté Třeštice. Holoubkovým hlavním útočištěm je fara, která je spojena se vším, co má rád.

Třeštice jsou sice také vesnice, ale v románu popisovány jako pravý protiklad Markova. Může se jednat o nomen-omen, protože tamější obyvatelé šílí po majetku víc než po čemkoliv jiném. Často jsou také schopní vyvolávat spory kvůli nedůležitým záležitostem, které by ostatním nestály ani za zmínku. Idylický řád je v Třešticích narušen zhoubným vlivem města: obyvatelé sledují módní trendy, zajímají se o politiku a snaží se řešit „vznešenější“ problémy. Nejdůležitější pro vesničany je majetek a jsou pro něj schopni obětovat dobré vztahy se svými sousedy i vztah pro Holoubka nejdůležitější: s Bohem.

Velmi specifické pro *Holoubka* je, že se neodehrává celý na zemi – v pokročilém věku chytá hlavního hrdinu mrtvice a dostává se do nebe, kde rozmlouvá se svatým Petrem a Bohem.

K zajímavým závěrům můžeme také dojít, když vztáhneme *Holoubka* na typologii prostoru, již vypracoval Michail M. Bachtin. Ten upozorňuje, že „*literární díla si přisvojovala jednotlivé, pro danou fázi vývoje lidstva dostupné aspekty času a prostoru a současně se vypracovávaly odpovídající žánrové metody odrazu a uměleckého ztvárnění osvojených stránek skutečnosti*“.[15] Tento vztah časových a prostorových reprezentací nazývá chronotopem neboli časoprostorem a tvrdí, že tato skladba prostředků, které určují čas a prostor příběhu, vytváří základy žánrového zařazení díla.

---

[14] MOCNÁ, Dagmar. Idyla. In: MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA (eds.). *Encyklopedie literárních žánrů*. V Praze: Paseka, 2004, s. 275.
[15] BACHTIN, Michail. *Román jako dialog*. Praha: Odeon, 1980, s. 222.

Na základě těchto prostředků Bachtin vytvořil základní typologii románu: dobrodružný chronotop (významný je prvek náhody, motiv setkání, rozchodu a cesty), biografický nebo autobiografický chronotop (založen na obraze deintimizovaného člověka, jenž je celý viditelný a slyšitelný), folklórní chronotop (je to čas kolektivní a pracovní, probíhá navenek stejně jako lidský život) a idylický chronotop (může být zemědělsko-pracovní idyla, milostná idyla, rodinná idyla, řemeslnicko-pracovní idyla; nevelký svět založený na jednotě místa a cyklickém čase).[16]

Můžeme vidět, že v *Holoubkovi* se setkávají tři ze čtyř uvedených typů časoprostoru. Jediný, který se románu netýká, je ten první, dobrodružný, protože motivy náhody ani setkání, rozchodu a cesty se v románu nevyskytují. I když kniha obsahuje některé dobrodružné pasáže (požár u starosty a následné vysvobozování koňů), ty méně dramatické situace v ní rozhodně převažují. *Holoubek* se více přibližuje druhému typu chronotopu – biografickému. Román je biografický, dočítáme se v něm o takřka celém životě jednoho kněze, přičemž mu po celou tu dobu vidíme do hlavy, víme, co si myslí, seznamujeme se i s jeho nevyslovenými názory. Holoubek má také mnoho společného s třetím typem chronotopu – folklórním. Důležitou složkou románu jsou jak popisy práce a zvyků vesničanů, tak především popisy náboženských svátků a tradic, které jsou velmi prožívány. Tyto opakující se události jsou trvalou součástí života všech a v průběhu děje románu se na tom nic nemění. O poslední, idylické kategorii chronotopu je již podle názvu poznat, že má s Holoubkem mnoho společného: již v názvu *Holoubek: kněžská idyla* vidíme, že idyla zde má velmi důležité místo. Jedná se především o zemědělsko-pracovní idylu, která se odehrává v nevelkém světě plném cyklicky se opakujících úkonů.

[16] KUBÍČEK, Tomáš. Prostor. In: KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013, s. 89-91.

2.7 Čas

V této kapitole nejprve rozeberu čas v knize z hlediska idyly, poté tuto kategorii klasifikuji podle typologie Gérarda Genetta.

Kategorie času má v idyle určitá specifika: „*Život v idyle je prost dramatických událostí. Nad lineárním časem velkých příběhů tu převládá cyklický čas každodennosti s pravidelným střídáním všedních dnů, naplněných prací, a periodicky se opakujícími svátky.*“[17] *Holoubek* této definici víceméně odpovídá. Kniha zobrazuje téměř celý jeho život, jen nezačíná jeho narozením, ale maturitou a končí smrtí. Nedějí se zde žádné velké události, které by hýbaly tehdejším světem, ale spíše menší, lokální epizody, které obyvatelé vesnice zažívají. Jelikož je Holoubek kněz, mají v knize logicky velký prostor periodicky se opakující svátky, které jsou detailně popisovány především z kněžského hlediska. Holoubek nakonec umírá o Velikonocích, což je symbolické vzhledem k tomu, že celý svůj život svátky velmi prožíval a Velikonoce obzvlášť.

Dále klasifikuji kategorii času dle typologie Gérarda Genetta. Příběh není příběhem, jestliže mezi jednotlivými událostmi neexistuje časová souvztažnost mající povahu posloupnosti, což řadí kategorii času mezi ty důležitější. Je třeba vnímat jak čas, která probíhá ve fikčním světě, tedy čas samotného příběhu, tak čas, ve kterém je čtenáři příběh podán.[18]

Podle Genetta můžeme o analýze času literárního díla uvažovat z hlediska tří aspektů: posloupnosti, trvání a frekvence.

Aspekt posloupnosti říká, jak mohou události v daném příběhu podávány, a to buď chronologicky nebo anachronicky. V románu *Holoubek* se jedná o chronologické uspořádání, díky čemuž je děj snadněji pochopitelný.

Dalším aspektem, který Genette představil, je trvání. Tato kategorie zaznamenává daný čas příběhu ve fikčním světě, který pak poměřujeme s rozsahem textu. Ve vyprávění může tempo zpomalovat či zrychlovat.[19]

Jak můžeme vidět na následujících úryvcích, které jsou přibližně stejně dlouhé, v tom prvním mohly popisované události trvat jen pár minut, zatímco v druhém mohlo trvat několik měsíců, než se stalo, co je popisováno. V románu tak můžeme najít příklad zrychlení i zpomalení.

---

[17] MOCNÁ, Dagmar. Idyla. In: MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA (eds.). *Encyklopedie literárních žánrů*. V Praze: Paseka, 2004, s. 275.
[18] HRABAL, Jiří. Čas. In: KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013, s. 104.
[19] Tamtéž, s. 115.

„Děvenko drahá, oslzel Holoubek, hladě dítě po rusé hlavičce, má děvenko drahá, opakoval ještě jednou a na více se nezmohl. Vyprostil se jemně z dětského kruhu a belhal se rychle k domovu.“[20]

„Děti však brzy zapomněly, Holoubek běhal s nimi zase bos jako dřív, vodil si je domů na angrešt a rybíz, na třešně i na hrušky, ukazoval jim nové figurky na betlímek, do kterého se znova už s mnohem větším zdarem pustil, až nadešly prázdniny, škola se zavřela a pole se otevřela.“[21]

Posledním aspektem, ze kterého můžeme nahlížet na výstavbu času literárního díla, je frekvence. O jedné události je možné vyprávět jednou, ale i vícekrát, nebo je vyprávěním prezentováno více událostí zároveň. Frekvenci rozdělil Genette na následující typy: singulativní (jednou je vyprávěno to, co se stalo jednou), repetetivní (vícekrát je vyprávěno to, co se stalo jednou) a iterativní (jednou je vyprávěno to, co se stalo vícekrát).[22]

V Holoubkovi se jedná o typ singulativní, tedy ten nejobvyklejší, kdy vypravěč vypravuje události příběhu, ale nevrací se k nim: *„Holoubek s maminkou se rychle objali a loučili.“*[23] Ostatní typy frekvence se v románu nevyskytují.

Celkově by se čas u *Holoubka* dal charakterizovat tak, že v ničem nevybočuje, není nijak zvlášť ozvláštněný.

---

[20] BAAR, Jindřich Šimon. *Holoubek: kněžská idyla*. 11. vydání. Praha: Vyšehrad, 1969, s. 249.
[21] Holoubek, s. 249.
[22] HRABAL, Jiří. Čas. In: KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013, s. 120.
[23] Holoubek, s. 213.

2.8 Recepce

V této kapitole se budu zabývat recepcí *Holoubka*. Čerpat budu především z tiskovin, které vycházely těsně po vydání románu, přičemž největší prostor dostane obsáhlá recenze Baarova známého a příbuzného spisovatele Jana Vrby.

Jan Oral v týdeníku *Český západ* píše o časopisecké podobě *Holoubka* vycházející v letech 1918-1919 v časopise *Týn*: „*A tou roztomilou kněžskou idyllou ‚Holoubkem' v poslední době získal si Baar u čtenářů lásky nejvíce. Čtenáři vždy nemohli se ani dočkat příštího čísla ‚Týnu' a neříkali: ‚Kdy pak už přijde Týn' – ale: ‚Kdy pak už přijde Holoubek.* "'[24] Recenzent se poté zmiňuje, že román byl dokonce tak populární, že jeho čtenáři díky němu přispívali na sirotky: „*Po dokončení Holoubka přišla čtenářka ke mně se slovy: Když ten Holoubek měl ty děti tak rád, dávám na sirotky 20 Korun.*"[25]

Dominik Stříbrný se v úvodu jiné Baarovy prózy *Pro kravičku* vyjadřuje o *Holoubkovi* (recenzuje také ještě jeho původní časopisecké vydání) takto: „*V ‚Holoubkovi', vyšlém v časopise ‚Týn', spisovatel se vrátil k plánu, napsat úhrnný obraz našeho kněžstva, tentokráte s naprostým zdarem: ‚Holoubek' je myšlenkový i umělecký vrchol kněžských románů Baarových.*"[26]

V časopise *Pramen, plzeňský měsíčník pro literaturu, umění a práci kulturní* se nachází obsáhlá recenze prvního vydání *Holoubka* literáta Jana Vrby, jehož matka byla sestřenice Baarovy matky a pocházel také z Klenčí nad Čerchovem. Ani poměrně blízký rodinný vztah a nedávné přátelství obou spisovatelů nezabránily Vrbovi Baarův román podrobit drtivé kritice, která se ovšem v průběhu textu zvolna mění z recenze zcela negativní v recenzi pochvalnou. Vrba zpočátku kritizuje kvalitu prvního vydání románu: „*První, co u této knihy nemile překvapí, jest hanebná úprava, která ku příkladu ve skládání archů zachází do takové nedbalosti, že činí knihu pro uchování téměř bezcennou, neboť v celé nenajdeš dva listy, které by měly stejný rozměr výškový.*"[27] Dále Vrba zařazuje *Holoubka* do kontextu Baarovy tvorby: „*Kniha sama patří do skupiny jeho ‚kněžské' literatury, která ve svém průměru je znatelně menší hodnoty než ona, v níž se obírá lidem, z něhož vzešel, a která je tedy literaturou vysloveně kmenovou. Ale ‚Holoubek' jest snad nejlepším dílem oné skupiny, a proto v něm ostře vynikají všechny kazy tohoto způsobu autorovy tvorby vedle předností.*"[28] Poté se recenzent pouští do podrobné

[24] ORAL, Jan. Jindřich Šimon Baar. *Český západ*. 1919, (**12**)15, s. 12.
[25] Tamtéž.
[26] STŘÍBRNÝ, Dominik. Spisovatelská činnost. In: BAAR, Jindřich Šimon: *Pro kravičku*. Praha: F. Topič, 1919, s. 7.
[27] VRBA, Jan. J. Š. BAAR: „Holoubek". *Pramen*. 1921, (**2**)2, s. 86.
[28] Tamtéž.

kritiky románu, nejprve se zaměřuje na Holoubkova seminární léta: „*Tak ku příkladu hned první stránky knihy jsou opožděným, chabým a marným pokusem obhajoby klášterních gymnasií – a také propadnutí oktavána Holoubka při maturitě bylo příliš potřebno autorovým záměrům, aby nás mohl přesvědčiti páter spirituál, že tu byla při práci prozřetelnost boží.*“[29] Vrbovi se nelíbí motivace Holoubkova vstupu do semináře a stejně tak nevěří, že pobyt v něm může být tak idylický: „*I pobyt Holoubkův v semináři je líčen příliš idylicky, aby mu mohlo býti bez výhrad uvěřeno, neboť tak krásně a tak bez protestů a bez vnitřního utrpení se nežije v těchto kněžských kasárnách, v nichž je vychovávána poslušná římská armáda.*“[30] Zde můžeme vidět, že Vrbova kritika byla v tomto případech velice povrchní a založena spíše na osobních problémech s osobou Baara než na opravdovém nedostatku románu. Dalším aspektem knihy, který se Vrbovi nelíbí, je příliš okaté vkládání myšlenek a názorů Baarových do úst Holoubkových: „*...příliš často a zhusta bez předchozí přípravy jeho ústy vybuchuje autor – velmi dobrý theolog a člověk hluboce přemýšlivý o věcech církevních a náboženských ve spojitost s národním prudkým cítěním. A to je nepřesvědčivé u kněze, který dle udání autorova se příliš nevěnoval theologickému studiu a který ještě o konkursních zkouškách řešil i nejhlubší problémy velmi prostince.*“[31] Tím Vrbova kritická část recenze končí a začíná část pochvalná. Líbí se mu například „*až teskné podání chudob kněžského života, v němž je tak málo tepla, že je tu třeba Holoubkovi, jakmile odejde z Markova, neustálého styku s domovem – že je třeba každou malou a prostičkou radost přijímati jako vzácný dar*“.[32] Pozitivně se vyjadřuje také k zobrazení Třeštic a tamějších obyvatelů či k Holoubkově „návštěvě“ v nebi: „*Jsou to scény silně humorné a zase prudce citově zvlněné, kde se opět objevuje individualita Baarova, ale nikoliv již zprostředkovaně, jak tomu bylo v první části: ústy Holoubkovými, nýbrž účastí tvůrčí – vynalézavostí v zápletkách dialogu a tím i docílením bezděčnosti humoru.*“[33] Celkově se Vrbovi druhá část románu líbí víc a až na výjimky v ní nenalézá ty chyby, které Baarovi vytýkal v první části: „*tato druhá část má celou řadu scén velmi životných, teplých a milých*“[34]. Vůbec nejvíc se recenzentovi líbí Baarovy lyrické pasáže, neboť: „*Tam, kde farář Holoubek dýchá a žije jako veliké dítě uprostřed dětí, jako evangelický prostý chudý duchem mezi mladšími bratřími, a tam také cítíte, že tento Holoubek je Holoubkem záměru autorova, k němuž v knize byla učiněna řada náběhů – a k němuž teprve zde Baar dospěl.*“[35] Recenzi tedy

[29] VRBA, Jan. J. Š. BAAR: „Holoubek“. *Pramen*. Plzeň: Karel Beníško, 1921, (**2**)2, s. 86.
[30] Tamtéž.
[31] Tamtéž.
[32] Tamtéž, s. 87.
[33] Tamtéž.
[34] Tamtéž.
[35] Tamtéž.

i přes velmi negativní úvod zakončuje relativně pozitivně: „*V celku tedy stojí ‚Holoubek‘ v řadě kněžských prací autorových velmi vysoko. Kněžský román – takový, jaký by měl již býti podán českému člověku českým katolickým knězem, to však ještě není, poněvadž tu není dosud plné upřímnosti, není to dopověděno – není to mučivá zpověď kněze laikům.*“[36]

V časopise *Vlasť* se nachází o prvním vydání *Holoubka* krátké pojednání Julia Košnáře. O románu tvrdí, že: „*Je to kněžská idyla, jíž se spisovatelé vyhýbají, poněvadž ji neznají. Baar se však vžil úplně do své práce a srostl takřka se svým hrdinou.* […] *Román obsahuje mnoho poutavých míst, humoru, vzpomínek (na přísnou maturitu), jest nevtíravou obhajobou kněžstva a jeho snah. Nalezne vděčné čtenáře nejenom mezi duchovenstvem, ale i mezi obecenstvem vůbec. Úprava je vkusná.*“[37]

Velice pozitivně píše v časopise *Museum* o druhém vydání *Holoubka* z roku 1926 František Drábek: „*Nejsvětlejší, nejhlubší a nejlepší prací Baarovou jest kněžská idyla ‚Holoubek‘.* […] *Baar podal v knězi Holoubkovi povahu hlubokou, přímou, se srdcem čistým jako lesní pramen, na jehož břehu dovede si i dítě hráti a jeho tajemství lehce uhodne.* […] *Srdce Holoubkovi nevzplanulo nikdy touhou po chvále a slávě, ale kde mohlo, pomohlo, krajně se obětovalo. Šel svou cestou skromně a tiše.* […] *V knize samé nás upoutá vylíčení života seminárního. Autor přes to, že vzpomínky mu zbělely v duši jinými dojmy a pokryly se prachem dlouhých let, s radostí je hledá kdesi v koutu srdce, pod světlem paměti oživuje a láskou prohřívá. Krásných, poutavých míst, k nimž se opět a opět vracíme, jest v knize více.*“[38]

V časopise *Archa*, revue pro katolickou literaturu, píše Oldřich Svozil o osmém vydání *Holoubka*, že „*cítíme, že tu autor píše více srdcem než perem a že tu podává kus vlastního já. A právě toto vcítění se autora do hlavní postavy způsobilo oblíbenost díla, takže promíjíme některé komposiční nedostatky.*“[39]

V časopise *Česká osvěta*, periodiku věnovanému zájmům knihovnictví, se můžeme v krátkém odstavci Jindřicha Flégla dočíst o osmém vydání *Holoubka* následující: „*V Holoubkovi nakreslil Baar idealisovaný vzor českého kněze z poloviny minulého století, jakýsi protějšek k Janu Cimburovi, vzoru sedláka z téže doby. V životě studenta, seminaristy, kaplana a na konec faráře Holoubka se mísí venkovská idyla s tragikou osobní a stavovskou. Pro svou dějovost a střídmý sloh, osvěžený často humorem slovním i situačním, je to vhodná četba i pro slabé čtenáře.*“[40]

---

[36] VRBA, Jiří. J. Š. BAAR: „Holoubek“. *Pramen*. 1921, (**2**)2, s. 87.
[37] KOŠNÁŘ, Julius. Holoubek. *Vlasť*. 1921, (**37**)5, s. 237.
[38] DRÁBEK, František. Český Sheehan. *Museum*. 1926, (**57**)3, s. 74.
[39] SVOZIL, Oldřich. Holoubek. *Archa*. 1948, (**32**)6, s. 239.
[40] FLÉGL, Jindřich. Holoubek. *Česká osvěta*. 1948, (**12**)9-10, s. 609.

Z novodobých literárněhistorických reflexí můžeme zmínit počin Martina C. Putny, jenž se v *České katolické literatuře v evropském kontextu 1848-1918* o *Holoubkovi* zmiňuje velmi stručně a označuje jej za „*jeden ze svých* [Baarových] *slabších opusů*“[41].

Tento výběr z recenzí hovoří spíše v jeho prospěch. Recenze chválí kvalitní myšlenkovou i uměleckou průpravu románu, dobrý popis postavy i čtivé zpracování příběhu. Dále vyzdvihují jeho humornou stránku či výrazné vcítění se autora do hlavní postavy, což ji dělá velmi uvěřitelnou. Mezi negativní stránky románu podle výše uvedených recenzí patří menší kompoziční nedostatky, chabá motivace konání postav či přílišná idealizace poměrů v kněžském semináři.

[41] PUTNA, Martin C., *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Praha: Torst, 1998, s. 533.

3. Typologie postavy kněží v české literatuře 19. století

Kvůli nedostatku odborné literatury zabývající se typologií kněžských postav české literatury 19. století budu vycházet z několika próz, jejichž postavy kněží by bylo možno vnímat jako typické. I když bychom mohli například na základě díla Jaroslava Durycha vymezit jeho ideální typ postavy kněze, jak o tom píše ve své studii Karel Komárek[42], tuto studii nevyužijeme, protože je zaměřená na dílo pouze jednoho autora, což pro účely této práce nestačí. Nejprve tyto postavy vystupující v daných knihách charakterizuji, poté vymezím základní typologii postav kněží.

3.1 Kněz lidumil

3.1.1 Postava kněze Kalouse v *Západu* Karla Václava Raise

Venkovský farář Kalous je hlavním hrdinou tohoto románu (1899), v němž se dočteme především o konci jeho života. Je to kniha rozsáhlá a postava kněze je popsána velice detailně.

Farář Kalous je v románu vykreslen jako velice skromný kněz, který nemá žádné jiné úmysly než zůstat na své faře až do smrti; cítí se být spjat a navždy svázán se svou farností. Kalous se snaží být oporou všem lidem okolo i ve chvílích, kdy bychom naopak čekali, že se zhroutí a bude to právě on, kdo potřebuje slova útěchy. Například v kapitole, kdy Kalousovi zemře jeho sestra a farní hospodyně v jednom Kristinka a zároveň po delší době pobytu na lůžku zjistí, že jeho pes Brouk, kterého měl opravdu rád, pošel. Dalo by se čekat, že Kalous bude zdrcen a nebude mít náladu na jakoukoli komunikaci s lidmi, ale on je naopak schopen uklidňovat svoje farníky a být jim oporou. Ochota být vždy k dispozici pro své farníky je pro faráře Kalouse velice typická.

Kalous může vypadat jako starý člověk, ale jeho houževnatost a ochota rozhodně neodpovídají jeho věku. Snaží se vždy zůstat optimistou, pro dobrou radu nemá hluboko do kapsy. Často působí paradoxně, že utěšuje mladší lidi s problémy, které by měl mít spíše on než oni.

Vzhledem k pokročilému věku má Kalous mnohé zdravotní potíže, především časté bolesti nohou, ale nemůžeme říct, že by si stěžoval – mrzí ho to, protože nemůže vykonávat lépe svoji práci. V knize je vícekrát zmíněno knězovo stáří a jeho problémy s chůzí: *„…sloužil již jen mariánskou mši, protože nohy dlouho nevydržely a že málo viděl. Sloužil ji bez brejlí,*

[42] KOMÁREK, Karel. Zrcadlo kleriků, které nastavil ve svém dle katolický spisovatel Jaroslav Durych, a co se v něm odráží. In: HANUŠ, Jiří. *„Služebníci neužiteční“: kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s. 249-272.

umělť ji dokonale zpaměti".[43] I Kalousův ornát má již svá nejlepší léta za sebou, květy na něm jsou: „v*ybledlé, jako když při pozdním podzimku listí ztrácí poslední barvu, na dolním konci se ohýbal a třepil*".[44]

Z knihy můžeme vyčíst nějaké typické vlastnosti faráře Kalouse, a to například fakt, že jednou přiznal, že kdysi rád hrával karty, což je záliba, která není u kněží žádoucí. Tento Kalousův koníček se dá chápat jednak jako neřest, jednak také jako „pojítko" s ostatními lidmi, důkaz, že se také umí bavit a že má rád stejné věci jako jeho farníci. Má také svá oblíbená jídla – hovězí polévku a brambory. Nemá žádné zvláštní nároky, ale rád si pochutná na těchto jídlech, což se dá také chápat jako jakási forma přiblížení se k farníkům. Celkově je ve vesnici oblíben, spory téměř žádné nemá.

Farář Kalous se zásadně nenechává oslovovat „jemnostpane", což také svědčí o jeho skromnosti: nechce se vyvyšovat nad své farníky užíváním speciálních titulů. Všem jim ukazuje, že před Bohem jsou si všichni rovni.

Co se týče sociálních a politických otázek, Kalous jako správný venkovský kněz tíhne k chudým, zastává se jich a pomáhá jim přinejmenším almužnou. V jednom rozhovoru s kaplanem Voříškem se k tomu vyjadřuje přímo: *„…stále se myslí pouze na dělníky velkých měst, na venkovské lidi se zapomíná nebo aspoň skoro zapomíná*".[45] Ohledně vlastenectví se Kalous také vyjadřuje, a to poměrně překvapivě, i když logicky: „*Ale může zdejší člověk hořet pro národní ideály, když se chuďas od rána do noci dře* […]*?*"[46]. Kalous myšlenku vlastenectví přímo nezavrhuje, ale má k ní opodstatněné připomínky.

Jak již bylo zmíněno výše, Kalous se snaží vždy být k dispozici svým farníkům, z toho důvodu těžce snáší, když kvůli špatnému zdraví nemůže být mezi lidmi. Když zjistí, že dva vesničani zemřeli v době, kdy byl zdravotně indisponován, je z toho zhrozen: „*Pane na nebesích – stáda ubývá, a pastýř nic neví! Pěkný pastýř!*"[47]

Když už se Kalous rozhodne zažádat o odpočinek, nečiní tak proto, aby měl více pohodlí, ale protože mu záleží na tom, aby vesnice měla faráře, který bude fyzicky schopen věnovat se potřebám všech farníků: „*Umírají, a já o tom sotva zvím. Protože je mám rád – půjdu!*"[48]. Během svého života si Kalous vypěstoval upřímný a přátelský vztah se svými farníky – kromě toho, že je jejich duchovní, je také jejich blízký přítel, soused.

---

[43] RAIS, Karel Václav. *Západ: pohorský obraz*. 14. vyd. V Praze: Česká grafická Unie, 1948, s. 103.
[44] Západ, s. 103.
[45] Západ, s. 160.
[46] Západ, s. 161.
[47] Západ, s. 276.
[48] Západ, s. 325.

Celý jeho život by mohla charakterizovat věta, kterou pronesl někdo z farníků, když se nakláněl nad Kalousovou rakví a chystal se mu požehnat: „*Usmívá se, jako se na nás usmíval*“.[49]

Farář Kalous se dá považovat za typického hodného faráře: se svými farníky má dobrý vztah, sám pro ně chce jen to nejlepší, je jejich dobrý přítel. I ve svém pokročilém věku myslí a chová se jako mladý člověk, a to hlavně kvůli pomoci druhým. Nenechává se oslovovat žádným titulem, má soucit s chudými, se všemi dobře vychází.

[49] Západ, s. 355.

3.1.2 Postava kněze Stehlíka v *Zapadlých vlastencích* Karla Václava Raise

Dalším farářem popisovaným v této práci je postava faráře Prokopa Stehlíka v knize Karla Václava Raise *Zapadlí vlastenci* (1894). Tento kněz, stejně jako předchozí, představuje první typ kněžích.

Stehlík je v druhé kapitole knihy popisován takto: „*dobrý pětačtyřicátník, neveliký, ale úlehlý. Mohérovou čepici s rozlámaným štítkem hodil na postel a černé vlasy nad čelem si přihladil k uším*“.[50]

Jako správný farář Stehlík funguje jako jakési pojítko mezi vesničany a snaží se jim pomáhat v jejich každodenních sporech: jednou jde za nemocným pašerákem, který svou ženu nechává pašovat zboží, jindy zase kárá a poučuje vesničanku, která uráží své sousedky. Můžeme tedy vidět, že farář slouží jako ten, kdo se stará, aby jeho ovečky morálně či sociálně nestrádaly.

Když se seznamuje s pomocníkem Karlem Čermákem, nejprve si šňupne z tabatěrky a stejně jako Kalous v *Západě* si nenechá políbit ruku; stejně učiní ještě několikrát. Co se týče politiky a vlastenectví, samotný název knihy prozrazuje, že Stehlík je jakožto hlavní postava vlastenec, často také kritizuje germanizaci. Co se chudých lidí týče, má k nim Stehlík stejně vřelý vztah, jako by každý farář měl mít: „*je tuze k chudým lidem, rozdal by všecko*“.[51] Není žádný pokrytec, v knize je vícekrát zmíněno, že na parádu nedbá, nosí hlavně to, co je užitečné, i když se mu to skoro rozpadá, jako třeba klobouk.

Pro faráře Stehlíka je typická jeho láska k jídlu, v knize jsou i vícestránkové pasáže věnované jeho ódám na vepřové s hráškem. Dále také zjišťujeme, že Stehlík má rád ptáky, chová holuby a krocana a stará se i o zpěvné ptactvo.

Stehlík je v mnohém podobný faráři Kalousovi – odmítá veřejné projevování úcty kněžskému stavu, se svými vesničany má velice dobrý vztah, často a rád jim pomáhá v jejich každodenních sporech. Zároveň má záliby, které pro kněze nejsou úplně typické, ať už je to jeho záliba v jezení, či jeho láska k ptákům. Tyto záliby samozřejmě nejsou nic špatného, spíše naopak, kněze připodobňují k „obyčejným“ farníkům tím, že i on má obyčejné záliby.

[50] RAIS, Karel Václav. *Zapadlí vlastenci*. Praha: SNDK, 1954, s. 33.
[51] Zapadlí vlastenci, s. 55.

3.1.3 Postava kněze Hory v *Létě* Fráni Šrámka

Farář Hora představuje poslední příklad prvního typu kněze uvedeného na začátku této kapitoly. V próze *Léto* (1915) nemá tak důležitou roli jako předchozí dvě kněžské postavy, tudíž o něm nelze vyčíst takové množství informací. Pro nastínění charakteristiky postavy jsou ale informace dostačující.

Farář Hora by se dal také zařadit do první kategorie hodného venkovského faráře – nejvíce času tráví venku mezi svými vesničany či na zahradě a na poli, v kostele už tak často není. Farář je již starší, tudíž má hodně zkušeností a zážitků, které rád předává dál. Je nesmírně dobrotivý, vychovává a stará se o malého sirotka Jeníka a má pro něj vždy pochopení – chápe, že je mladý, a moc dobře ví, že on jako mladík nebyl o moc jiný. Je si ale dobře vědom, že doba jeho mládí je už pryč, a tak se musí umět radovat z malých věcí.

Vesničanům se snaží být hlavně dobrým přítelem, na kterého se vždy mohou obrátit s prosbou o pomoc. Dokáže například být oporou zdrcenému vesničanovi Peroutovi, kterého právě opustila žena, a alespoň částečně zchladil jeho bolest tím, že se s ním bavil jako s přítelem.

Můžeme tak vidět podobné povahové rysy jako u předchozích dvou kněží. Má rád své farníky, snaží se jim vyjít maximálně vstříc. Není žádný filozof – co chce říct, vyjadřuje jednoduše, tak aby jej farníci maximálně pochopili. Má rád děti a snaží se jim být jak dobrým přítelem, tak mentorem, který je připravuje do života, viz Jeníka, kterému je v podstatě otcem. Tento typ kněze je poměrně rozšířený, můžeme zde uvést také postavu hodného venkovského kněze u *Václava Živsy* Svatopluka Čecha či faráře v *Pohádce máje* Viléma Mrštíka, i přesto, že tito uvedení autoři byli ve své době k církvi velmi kritičtí.

3.2 Kněz pedant

3.2.1 Postava kněze Čermáka v *Zapadlých vlastencích*

Postava kněze Čermáka představuje první typ druhé kategorie kněží, objevuje se v *Zapadlých vlastencích* Karla Václava Raise. Je to spíš vedlejší postava, o které není v knize mnoho informací, avšak i to málo stačí k vytvoření si základní představy o charakteristice jeho postavy.

U faráře Čermáka sloužila jedna z hlavních postav *Zapadlých vlastenců* – farář Stehlík. Čermák představuje starší generaci kněží a neschvaluje přílišnou dobrosrdečnost mladého kaplana, který si zásadně nenechá líbat ruce a jeho kázání jsou jiná, lidštější. Jejich spor vyvrcholí, když starý farář Čermák požaduje od jedné vesničanky peníze za pohřeb, ona je však nemá. Když se s ní potká Stehlík a zjišťuje situaci, peníze jí dává. Ovšem Čermák se to samozřejmě dozvídá, nelíbí se mu to a oboří se na Stehlíka: „*že jim pořád a pořád škodí, že jim ubírá na vážnosti a dělá se lepším, než jsou oni*“.[52]

Kněz Čermák je tedy pravý opak výše uvedených tří kněží: velkou hodnotu pro něj má tradice, je velmi konzervativní. Potrpí si na veřejné prokazování úcty kněžskému stavu a těžce nese, když to nějaký kněz odmítá. Velký význam pro něj má správná a pečlivá administrativa, tudíž pro něj je nepřípustné, aby jeho kolega zaplatil poplatek určený vesničanům, i když ví, že to pomůže chudým lidem.

[52] RAIS, Karel Václav. *Zapadlí vlastenci*. Praha: SNDK, 1954, s. 70.

3.2.2 Postava vikáře v *Holoubkovi*

Za dalšího duchovního tohoto typu můžeme považovat i nejmenovaného vikáře z *Holoubka* Jindřicha Šimona Baara. Ke konci knihy přijíždí vyzkoušet děti z náboženství, které je učil právě Holoubek.

Když začne zkoušení, má vikáře oficiálně pozdravit vybraná dívka ze třídy: „*‚Důstojný pane' jako stříbro zazvonil dětský hlásek. Jako bodnut trhl sebou pan vikář, naklonil se k Mařce a vlídně řekl: ‚Vele, holčičko, vele!' Jínová podívala se překvapeně, odkašlala a spustila znova: ‚Důstojný pane!' ‚Povídám, vele!' o poznání přísněji hned vzápětí se ozval vikář. Dívenka se podívala znova na durdícího se pána, očka se jí zamžila a hlásek se zatřásl, když po třetí chtěla spustit tak, jak měla na papírku napsáno, černé na bílém: ‚Důstojný pane!'. Ale vtom se jí rozbřesklo, proč na ni pan řídící mrká, pan vikář proč napovídá, a radostně se rozkřikla: ‚Velebný pane!' Tu se pan vikář nadul a řekl nesmírně vážně: ‚Mně se neříká důstojný, ani velebný, ale veledůstojný pane, protože takových pánů, jako já jsem, má pan biskup pouze dvanáct v celé diecési.* "'[53]

Poté ještě udělí přísnou výtku Holoubkovi za to, že nechává obyčejné lidi si při mších sedat do lavic, které jsou oficiálně určeny jen pro hraběnku a její rodinu. Je mu jedno, že těhotné ženy kvůli tomu musí celou bohoslužbu stát, protože nejdůležitější podle něj je dodržovat pravidla, ať už jsou jakákoliv, i když je to v některých případech přímo absurdní.

Poslední výtkou, kterou Holoubek obdrží, je varování, že chozením bos a přílišným trávením času s dětmi je znehodnocován kněžský stav: „*‚A ještě do třetice všeho dobrého.' načínal pan vikář ironicky z jiného soudku, víte, pane bratře, tak zcela soukromě, mezi čtyřma očima, in camera caritatis, vás upozorňuji, že se zahazujete s tím chozením na boso, budíte pohoršení. Celé dni se touláte s dětmi po mezích, snižujete svou důstojnost, celý náš stav uvádíte v posměch a opovržení.* "'[54]

Když se ke konci knihy přijíždí podívat na Holoubkův Betlém i vikář, Holoubek je velmi poctěn, ale jen do té chvíle, než jej začne vikář kritizovat: „*Ten dědek v selském kožichu, kterého jsem u vás nedávno viděl, stojí tam jako svatý Josef. Panna Maria, totě učiněná selka z Plzeňska, pastýři, králové, to všecko odporuje ustáleným tradicím a představám, ba i dokonce učení církve svaté.* "'[55]

Vikář představuje typ duchovního, kterému chybí základní kněžské vlastnosti, jako jsou soucit či pochopení. Jde mu jen o pravidla a zákony, ty musí být za každou cenu dodrženy.

---

[53] BAAR, Jindřich Šimon. *Holoubek: kněžská idyla*. 11. vydání. Praha: Vyšehrad, 1969, s. 243.
[54] Holoubek, s. 248.
[55] Holoubek, s. 277.

Velice dbá na vnější stránku církve a záleží mu na tom, aby udržovala svoji formální auru, tudíž mu vadí, když například Holoubek chodí bos a tráví čas s dětmi.

3.3 Kněz rozervanec

3.3.1 Postava kněze v *Drašaru* Terézy Novákové

Drašar, hlavní hrdina stejnojmenného románu (1914), Josef Václav Justin Michl, je katolický kněz, celý život zmítán platonickými a později i naplněnými láskami. Představuje třetí typ postavy kněze – „*Drašar hledá životní pravdu, jak žít s důstojností.*“[56] Chce toho v životě mnoho dokázat, ale nakonec ztroskotá jak mravně, tak společensky.

Velký rozkol v jeho životě začíná již vstupem do semináře: nejde tam pouze z vlastního přesvědčení, ale hlavně kvůli špatné finanční situaci rodiny, která ho v životě obecně nepříliš nepodporuje. Své důvody ke vstupu do řádu také má, ale jak se ukázalo později, byly zcestné: „*Naši českou řeč a slovesnost zvelebovati! A to mne nejvíce k piaristům táhlo.*“[57] Ironické je, že poté, co do semináře vstoupí, jeho matka zemře, tudíž získá dědictví dostačující na pokrytí studia na jiných univerzitách, které by mu vyhovovaly více.

Vztahy se svým okolím také nejsou něco, v čem by Drašar zrovna vynikal, jeho vztah s rodinou hovoří za vše – rodiče ho víceméně přinutili vstoupit do semináře, sestra Johana nedokáže pochopit Drašarovu touhu po rodině, jeho úspěchy považuje za své.

Drašarův hlavní problém je celibát – nedokáže se s ním smířit, svou touhu po ženách nedokáže potlačit. Dovede to tak daleko, že se rozhodne vystoupit z katolické církve a přestoupit k evangelíkům, nicméně i tento krok se mu nepovede – pro katolíky je vyvrhelem, pro evangelíky jen bývalý katolický kněz, kterému se nedá věřit. Během života si nachází více milenek, dvě z nich posléze umírají, poslední družka by se dala chápat jako pouhý předmět uspokojení jeho fyzických tužeb: je podle všeho atraktivní hlavně svým tělem, svou myslí a povahou nikoliv.

Z povahových rysů je dále nutno zmínit prchlivost – kdykoliv se Drašarovi něco nelíbí, musí to ihned dát najevo, i když to znamená vyznání neúcty vůči nadřízeným osobám. Je typem člověka, který nedokáže vycházet dlouhodobě s lidmi okolo sebe, neumí se do nich vcítit, neví, co chtějí. Sám sebe považuje za revolucionáře, myslí si, že přináší do Evropy nové, neotřelé myšlenky, což má za následek jeho téměř úplné oddělení od civilizace.

Drašar představuje zcela odlišný typ kněze než předchozí dva typy postav kněží – je moderní, pokrokový, neváhá otevřeně kritizovat církev. Zásadní problém nastává také již ohledně vstupu do semináře, který není podmíněn jeho vlastní touhou, ale především špatnou

---

[56] CHALOUPKA, Otakar. *Teréza Nováková a východní Čechy*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, s. 84.
[57] NOVÁKOVÁ, Teréza. *Drašar: román kněze buditele*. Ed. Jaroslav Fořt. 2.vyd. Praha: Orbis, 1952, s. 63.

finanční situací rodiny, což pro mladého muže vybírajícího si svou životní cestu není dobré do začátku. Když není Drašar už od počátku plně přesvědčen o své budoucí kariéře, nemá problém říkat věci, které si ostatní kněží nedovolí. Dalším krokem k oddálení se církvi je porušení celibátu, s nímž Drašar neúspěšně bojuje celý život.

Drašar představuje typ postavy, který můžeme najít i v dalším románu Terézy Novákové: *Děti čistého živého*. Těmito dvěma knihami autorka započala novou etapu své tvorby: „*Protagonisty tvorby Novákové byli tragičtí hrdinové v mezních situacích, individualističtí a drcení osudem, jakých bylo v tehdejší evropské literatuře mnoho* […]“[58].

[58] KUDRNÁČ, Jiří. Tematizace kněžství v českém realismu na přelomu 19. a 20. století (K. V. Rais, Teréza Nováková). In: HANUŠ, Jiří. *„Služebníci neužiteční“: kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s. 181.

3.3.2 Postava kněze Petra v *Oblakách* Jaroslava Kvapila

V divadelní hře *Oblaka* (1903) Jaroslava Kvapila se setkáváme s postavou Petra Kociána, již staršího bohoslovce, jenž tráví léto u svého strýce – venkovského faráře Jana Matouše – a své matky, jež je ovdovělou sestrou pana faráře. Na faru k nim přijíždí také herečka Mája Zemanová, Petrova přítelkyně z dětství. Petr byl delší dobu nemocný, je mu už 28 let, a stejně mu zbývá celý rok do vysvěcení. Netrvá dlouho a zamiluje se do Máji, dokonce natolik, že se rozhodne opustit bohoslovectví.

Petr by se dal charakterizovat jako člověk bez vlastního názoru, vždy udělá, co se po něm chce. Největší vliv na něj má matka, jež byla velice nábožensky založena. Ta má hlavní podíl na tom, že se Petr rozhodl vstoupit do semináře – když byl v mládí těžce nemocný, vymodlila si jeho zdraví a slíbila, že jej zasvětí Bohu. Nedá se říct, že by byl hloupý, ale zkrátka mu nic jiného nezbývalo. Až s Májou poznává další možnosti, mladá herečka mu ukáže nový svět a Petr začne chtít od života víc. Řekne matce i strýci, že se rozhodl opustit seminář, že nemá zájem být knězem. Mája si poté uvědomuje, co udělala, a snaží se situaci zachránit, a tak začne (pravděpodobně) předstírat zlou ženu a řekne Petrovi, že to celé byl omyl: „*Moje cesta vede jinudy a jinam.* […] *Za mnou jsou jen mrtvoly, které kdysi jako vy chtěly mi stačit…*“[59] Poté Mája odjíždí.

Petrův život se vrací zpátky do zajetých kolejí, všechny nové sny a cíle, jež si vytyčil, náhle mizí a mládence plného síly a ideálů se znovu stává seminarista s předem určeným životem.

Petr lehce vybočuje z našeho přehledu kněží tím, že je jen seminarista, tudíž není hotový farář, našemu záměru ale poslouží i tak. Hlavní problém zde také nastává již v mládí, konkrétně při vstupu do kněžského semináře, který nevychází z jeho vlastního přesvědčení, jak by to správně mělo být, ale je ovlivněn především jeho matkou, která jej zaslíbila Bohu. To, že v mládí není úplně přesvědčen o svém budoucím životním poslání, mu způsobuje v životě nesnáze v rozhodování, a to hlavně v oblasti vztahů. Zjišťuje, že jeho předem určená cesta není ta jediná a že cesta, na které se objevuje Mája, je mnohem lákavější. Když ho ale odmítne, nedělá mu větší problém vrátit svůj život zpět do předešlého stavu, což je zřejmě způsobeno jeho poddajnou povahou.

[59] KVAPIL, Jaroslav. *Oblaka. Hra o třech dějstvích*. Praha. Nakladatelské družstvo Máje. Knihtiskárna Dra Ed. Grégra a syna. 1903. s. 28-29.

3.3.3 Postava kněze Ludvíka ve *Špatných lidech* Jana Liera

Špatní lidé, krátká povídka Jana Liera, která původně vyšla v Lumíru roku 1879, se zabývá osudy mladého kaplana Ludvíka Jandery. Z toho se stává kněz především na přání rodičů. Ze semináře se vrátil „*bledý, zasmušilý, se zrakem nejistým, příšerně svítícím a s trpkým rysem kol úst vždy nevlídných*“.[60]

Schází se s dívkou, dcerou ženy, která zanevřela na církev a její představitele kvůli traumatickým zážitkům z dětství, a snaží se ji obrátit na křesťanskou víru. Stane se však přesný opak – Ludvík si uvědomuje, že jeho víra nemá žádné pevné základy. Cítí, že je vyvrhel bez rodiny a přátel a že jediné východisko z této situace je ona dívka, Markéta. Na konci povídky se dozvídáme, že se dva milenci utekli do zahraničí, konkrétně do USA, země svobody, a vzali se.

Ludvík Jandera je dalším typickým případem kněze, jenž pochybuje. Je to dáno především tím, že vstup do semináře v mládí nebyl iniciován pouze jím, ale velkou roli v tom sehráli jeho rodiče. Když mladý muž není stoprocentně rozhodnut, zda do semináře opravdu chce vstoupit, či ne, působí to často později velké problémy, například s dodržováním celibátu jako v případě Ludvíka.

[60] LIER, Jan. *Novely 2/1*. Praha: J. Otto, 1886, s. 92.

3.4 Typologie kněží na základě analyzované literatury

Na základě výše analyzovaných knih jsem určil tři základní typy kněží, kteří se v literatuře 19. století vyskytují. Výčet je postaven pouze na mém bádání, tudíž není konečný a nevylučuji, že existují další typy kněží.

Prvním typem kněze je ten asi nejčastější a zároveň nejbližší představám dnešního člověka – je to hodný, sociálně cítící kněz, o kterém se můžeme dočíst v prvních třech kapitolách: kněz Kalous ze *Západu*, kněz Stehlík ze *Zapadlých vlastenců* od Karla Václava Raise a kněz Hora z *Léta* Fráni Šrámka.

Vlastnost, která nejvíce vystihuje tento typ, je dobrosrdečnost. Každý z výše uvedených farářů má velice dobré vztahy se svým okolím, maže formální rozdíly mezi kněžstvem a lidem – snaží se svým ovečkám být především dobrým přítelem. Dává užitečné rady i ve věcech, ve kterých by se „neměl“ tak dobře vyznat, jako například manželské problémy. Velmi typické také je, že tito kněží tíhnou k sociálně slabším, rádi pomáhají bezdomovcům, ať už pravidelným dáváním almužny na faře, nebo snahou o dlouhodobou práci s nimi, která by vyústila v alespoň částečné zlepšení jejich života. Dále mají velmi rádi děti, snaží se v jejich duších zasévat co nejvíce dobrého, protože vědí, že formace je důležitá již od mládí. Důležité je také odmítání veřejného projevování úcty kněžskému stavu – tento typ kněží zásadně odmítá, když mu lidé chtějí při pozdravu líbat ruce, nebazíruje na latinských titulech. Všechny tyto formality rozhodně přispívají k tomu, aby se kněží přibližovali „obyčejným“ lidem.

Druhý typ postav kněží zastupuje farář Čermák ze *Zapadlých vlastenců a* vikář z *Holoubka*. Jedná se o tzv. „starou školu“ – tento kněz si zakládá na pravidlech, která často mohou být chápána jako přežitá: nechává si líbat ruce, zakládá si na oslovování přesným titulem. S tím se pojí také jejich nedůtklivost na vystupování z řady – když Holoubek ke konci života nenosí boty a tráví všechen čas s dětmi, vikáři se to nelíbí především proto, že to na ně vrhá špatné světlo na kněžský řád. Když se má stát něco, co není obvyklé nebo co by jej přinutilo vyjít ze své komfortní zóny (jako farář Čermák, když chtěl po vesničanovi zaplatit poplatek za pohřeb, i když věděl, že dotyčný peníze nemá), zachová se podrážděně a jeho hlavním cílem rozhodně není snaha o kompromis, spíše naopak. Často jsou kněží tohoto typu vyššího věku, což s sebou právě přináší i jistou neochotu učit se a přizpůsobovat novým věcem. Myslí si, že vše, co je nové, je špatné a mělo by to raději zůstat při starém.

Poslední typ kněžských postav v literatuře zastupují kněží z Drašar, Petr a Ludvík v knihách *Drašar*, *Oblaka* a *Špatní lidé*. Společným prvkem všech jejich životních osudů je především počátek jejich kněžského působení – téměř vždy je jejich vstup do semináře

podmíněn někým jiným, než jsou oni sami – finanční situace rodiny, přání matky, apod. Dá se tedy říct, že již počátek jejich kariéry je ovlivněn někým z jejich okolí, což logicky může působit pozdější obtíže. Tito kněží mají problém s dodržováním základních kněžských povinností, jako jsou celibát či plné přijmutí církevního učení bez jakýchkoli výhrad. Často tedy mají pletky s ženami (někdy se do nich jen zamilují, někdy je přímo svedou) a nemají problém otevřeně kritizovat církev a poukazovat na její problémy.

4. Postava kněze v *Holoubkovi*

Holoubek je typ kněze, který se nesnaží evangelizovat své farníky teoreticky, nýbrž téměř výhradně prakticky. Jeho jméno jako by odpovídalo i jeho osobnosti: „*Jeho jméno má dva skryté významy. Jeden autobiografický – Baar pocházel ze statku, kde se říkalo o Holubů. Druhý je povahový – kněz Holoubek je vykreslen jako mírumilovný člověk, dobrák, lidumil, který má problém pouze s vrchností, a to jak světskou, tak církevní.*“[61] Kromě toho holubice tradičně symbolizuje Ducha Svatého.

Zajímavý je už vstup mladého Josefa do semináře. Na gymnáziu byl vždycky primus třídy, ale u maturity propadá z matematiky kvůli jedinému špatnému znaménku. V jeho případě to znamená obzvlášť velkou změnu v životě, protože se před maturitou domluvil s matkou: „*Tak, maminko, uděláme smlouvu spolu; propadnu-li při maturitě, stanu se knězem, ale když ji udělám s vyznamenáním, necháte mě studovat medicínu – co?*“[62] Je hanbou bez sebe a vlastně jej těší, že do semináře může vstoupit, protože alespoň nebude lidem na očích. Jeho zklamání dlouho netrvá, docela brzy se s tím smiřuje: „‚*Co Bůh činí, dobře činí,‘ opakoval si resignovaně po páteru spirituálovi a již se tím netrápil.*“[63] Do semináře tedy nevstupuje kvůli žádným finančním problémům v rodině, nýbrž jen kvůli vlastnímu selhání i jakési pýše.

V semináři zpočátku mezi ostatní moc nezapadá: „*Ale jeden je mi nápadný mezi nimi, chodí jako zařezaný, smutný, nemluvný, nedružný; ten asi nevytrvá.*“[64] Trvá to ale pouze krátkou dobu, než se začne projevovat jeho pravá povaha. Holoubek je vášnivý zahradník a v semináři je zvykem, že studenti se starají o svůj záhonek na velké zahradě. Zatímco ostatní pěstují růže a jiné okrasné rostliny, on se rozhodne pěstovat zelí, což vyvolá smíšené reakce, které ještě zesílí, když se je rozhodne prodávat. Všichni se diví, co s penězi chce dělat, protože to vypadá, že jeho primárním cílem je vydělat peníze. Po krátkém vyšetřování ale vylézá na povrch, že Holoubek zelí prodává, jen aby udělal radost lidem z chudobince a mohl jim koupit dobré jídlo. Spirituál semináře tehdy vystihuje Holoubkovu povahu: „*Ne, nemýlil jsem se v Holoubkovi. Za mák falše v něm není, neskrývá se, nepřetvařuje, nestaví se hodnějším a hezčím, než vskutku je. Ano, je to střízlivá povaha, ale srdce má zlaté! Nekleká v oratoři přes čas, nespíná afektovaně rukou, nekroutí očima, sem tam dokonce i zmešká, zaspí, zapomene na*

---

[61] BALÍK, Stanislav. Rozmanitost kněžských typů v díle Jindřicha Šimona Baara. In: HANUŠ, Jiří. *„Služebníci neužiteční“: kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s. 205.
[62] BAAR, Jindřich Šimon. *Holoubek: kněžská idyla*. 11. vydání. Praha: Vyšehrad, 1969, s. 18.
[63] Holoubek, s. 19.
[64] Holoubek, s. 19.

něco, ale přece je to nejhodnější a nejupřímnější alumnus celého ročníku.“[65] Tyto vlastnosti vystihují Holoubka celý jeho život – nikdy se nebojí říct pravdu a je jedno, zda ji říká některému farníkovi nebo třeba vikáři. Postupem času začne být Holoubek upřímně vděčný, že je v semináři, a ne někde na univerzitě. Učení mu problém nedělá, ale zároveň mu nikdy nevěnuje víc, než je nezbytně třeba: „*Rektor se usmál: ‚Co s ním, zbožný, upřímný je, a to konečně stačí. Samých učených doktorů theologie církev svatá také nepotřebuje, musí mít i sv. Františky, chudáčky boží a takový – tuším – Holoubek bude.‘*“[66] Můžeme tedy vidět, že jeho povaha nabírá svých základních rysů již v kněžském semináři.

Jeho soucit s chudšími se začíná projevovat již v semináři, kdy se vždy snaží prosazovat, aby každý člen některého ze spolků, jejž založil (např. kuřácký spolek), přispíval vždy tolik peněz, kolik mohl, a více se tím netrápil. Prosadí, aby veškeré peníze, které s kolegy vydělali, např. prodejem zelí, byly věnovány sirotkům.

Jeho první působiště coby faráře je farnost v Markově. Tam se mu dostává vřelého přivítání a se všemi vychází velmi dobře. Často diskutuje s tamějším farářem, který je pro něj něco jako mentor, učí jej mnoha novým věcem, probírá s ním současné dění. Při jedné z těchto debat se Holoubek rozhodne, že chce: „*Potírat zlo, ničit zlo, hubit je a bojovat s ním, kdekoli je napadnu.* […] *Mně nestačí zla se pouze varovat, naopak, já je chci vyhledávat, neuhýbat mu, neustupovat před ním.* […] *Nebudu pěstovat žádné politiky, žádné učenosti, nebudu se honit za žádným ziskem, pachtit se po bohatství a slávě, po moci nebo důstojnosti, nebudu hledat v životě ani pohodlí, ani chvály a obliby, ale zlu budu šlapat všude na hlavu, a nebudu-li moci přímo na hlavu, tož aspoň na paty.* “[67] Tuto svoji novou filozofii začne hned praktikovat, a to konkrétně tím, že „babce dohazovačce“, které hned po příjezdu pokazil obchod, protože mu nemohla „dohodit“ žádnou slečnu, dává „pětku“ (peníze) každý měsíc. Tato strategie se mu ale zle vymstí, když se po vsi začne povídat, že jej někdo spatřil dávat babce peníze a o chvilku později ho zahlédli s Márinkou ze mlýna v lese. Celá vesnice touto domnělou aférou žije, jen Holoubek si není ničeho vědom. Dojde to až tak daleko, že si pan farář zavolá Holoubkovu maminku, aby se synem promluvila. Až v její přítomnosti si mladý kněz uvědomuje, co vše nevědomky napáchal, a vše napravuje.

S obyvateli Markova má Holoubek velmi dobrý vztah: „*Zvykli si na jeho stručná kázání a exhorty, ve kterých nebylo žádné učenosti, ani pathosu, ani květnaté mluvy, slyšeli tu už lepší řečníky, ale tak srdečně a upřímně, otevřeně a lidsky nemluvil k nim dosud nikdo.* […]

---

[65] BAAR, Jindřich Šimon. *Holoubek: kněžská idyla*. 11. vydání. Praha: Vyšehrad, 1969, s. 24.
[66] Holoubek, s. 26.
[67] Holoubek, s. 62-65.

Zamilovali si ho pro nefalšovanou láskou k dětem. Holoubek měl rád děti, ale jeho láska nebyla vypočítavá, sobecká, nechtěl se tou láskou stát populárním, vetřít se v přízeň matek, necpal dětem do úst čokolády, nekupoval a nerozdával jim bonbónů a mlsků, nebavil se místo učení po chodbách škol s pány učiteli aneb slečnou učitelkou, nenechával děti ve třídách hulákat a dovádět jako na pastvě – naopak i venku na potkání je zkoušel z katechismu, honil je do kostela, trestal je, a ku podivu, měl je stále kolem sebe.“[68]

Že je Holoubek pravý venkovan, dokazuje i pasáž, kdy jede Holoubek do města skládat zkoušky, aby mohl vést vlastní farnost. Z města odjíždí předčasně, i když má ještě nějaké plány s přáteli. „*Jakmile se vlak hnul, oddychl si Holoubek z plných plic. Pocítil úlevu a pomyslil si: ‚Zaplať Pán Bůh, že už je po všem.‘ Poznal, že se mu město zprotivilo, přímo zhnusilo, že by tu steskem umřel.*“[69]

Když zemře farář v Třešticích, obci nedaleko od Markova, je Holoubek povolán místo něj. Třeštice jsou známy jako moderní obec, ve které základna praktikujících není moc velká. Obě farnosti jsou v naprostém kontrastu: „*Chudá, zbožná horská osada Markov, kde se ještě vše vede postaru, kde nevane moderní vítr, a bohatá osada Třeštice v Polabí, v zásadě kněze nepotřebující, žijící nově, vlastně ani ne bojovně antiklerikálně, ale nábožensky lhostejně.* “[70]

Holoubek se snaží znovuobnovit zájem o Boha v této obci a začíná hned v postu tím, že zavádí nový program mší svatých, křížových cest a dalších pobožností, doufaje, že to do kostela přiláká více lidí. Nemá to však žádný efekt: „*Marně kázal, marně konal křesťanská cvičení, marny všecky pobožnosti, návštěva kostela nerostla, zpovědnice i mřížka oltářní zůstávaly opuštěny.*“[71] První konflikt nastává na Květnou neděli, když kolem kostela vozí starosta Boháč vozy s hnojem, což se knězi pochopitelně nelíbí, a tak se s ním pouští do křížku. Situaci však řeší poměrně neortodoxně – na konci mše pronese: *„A nyní všichni klekněme a pomodleme se nábožně za našeho pana starostu Václava Boháče, který dnes dává vyvážet hnůj, a znesvěcuje tak den Páně, aby mu Pán Bůh ten hřích odpustil.* “[72] Tato slova zapůsobí velice rychle a starostu to urazí natolik, že jde s věcí k soudu, který ale Holoubek vyhraje, protože nic špatného neudělal, jen se modlil za svého starostu. Je to typický Holoubkův způsob, jakým řeší konflikty: *„Ano, Holoubka nikdo nemohl urazit, pohněvat, rozčílit, strhnout*

[68] Holoubek, s. 82.
[69] Holoubek, s. 103.
[70] HANUŠ, Jiří. *„Služebníci neužiteční“: kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s. 206.
[71] Holoubek, s. 143.
[72] Holoubek, s. 131.

k výhrůžkám, výčitkám nebo žalobám. Všecko sám, hned na místě prostým způsobem vyřídil a kráčel svou cestou dále…"[73]

Podobných menších sporů se objevuje více, všechny Holoubek řeší velice specificky, pro něj typicky. Ne vždy se udrží a dokáže zachovat chladnou hlavu, jako když se jednou na pohřbu pozůstalá dcera přetvařuje a velice dramaticky vyhrožuje, že skočí do hrobu, pokud ji pustí. Holoubek na to řekne jen: *„Inu, tak ji pusťte, ať tam skočí."*[74] Jeho výchovné metody možná nejsou nejvybranějších způsobů, jsou však velice efektivní: „*Takový dar měl Holoubek od Pána Boha, že dovedl prostým, přirozeným způsobem, bez křiků a hněvů, bez hrozeb a žalob pokárat, co kárу zasluhovalo, a nic se neohlížel, přijde-li komu vhod, nebo ne.*"[75]

Tímto způsobem postupně vymýtí další nešvary ve farnosti, jež se mu nezamlouvaly, jako např. muži, kteří při nedělní mši sedávají na hřbitově před kostelem a kouříc klábosí (zde se zachoval stejně jako tehdy u pana starosty – na konci mše svaté se za ně veřejně pomodlil, a rázem přestali), nebo dívky, které sedávaly v lavicích na úkor starších žen, jež se proto musely opírat o zdi (dívky přímo vyzval v kázání, ať místa uvolní). Tak končí první rok Holoubkova působení v Třešticích. „*Nikoho nežaloval, s nikým se nesoudil, nehádal, nekřičel, ale také před nikým a před ničím neustupoval, všecko vyřizoval vážně, přímo, nebojácně a otevřeně. Ukázal, že je sice tichý, pokorný, skromný, ale že není blátem, po kterém lze lidem i nelidem, kdekomu libovolně šlapat.*"[76]

Kromě dětí má slabost i pro sociálně slabší, což dokazuje další epizoda z jeho působení v Třešticích, kdy zesnuvší hrabě odkázal peníze žebrákům a Holoubek jim je má rozdělit. Když ale dojde na samotné lámání chleba, zjišťuje, že hrabě odkázal pouhých padesát korun, a tak přidá ze svého dalších sto korun, i když je fara potřebuje, aby žebráci nebyli zklamaní. Když ale pár dní poté přijdou další žebráci na faru a urážejí jeho sestru, už to nevydrží: *„‚Ven,' rozkřikl se Holoubek, až jeho hlas zazvonil farou jako úder na zvon. Vzkypěl náhle a prudce;* […]" Po tomto incidentu, zrovna když si Holoubek zoufá, jak to má těžké s Třešticemi a že to bylo v Markově ve všech ohledech lepší, jej raní mozková mrtvice. Během ní se setkává se svatým Petrem a Kristem, díky nimž v mnohém procitá. Uvědomuje si, jak jsou některé věci, na kterých církev lpí, vlastně směšné, když se ho svatý Petr zeptá: *„‚A jak Tobě říkali osadníci,' ptá se sv. Petr. ‚Jen tak po sprostu: velebný pane.' ‚Jenom tak po sprostu!' zalomil světec*

[73] Holoubek, s. 134.
[74] Holoubek, s. 153.
[75] Holoubek, s. 153.
[76] Holoubek, s. 156.

rukama. […] *‚Což necítíš rouhání? Což nevíš, že se říká Božímu tělu Velebná svátost? A co jsi ty proti tomu?‘ “*[77] Poučen se vrací zpátky na zemi.

Po své „smrti“ se Holoubek velice změní, radikálně mění svoji filozofii „potírat zlo zlem“ a hlavně se modlí, zůstává sám doma a rozjímá. S dospělými se moc nestýká, jeho hlavním útočištěm jsou dětská srdce a vyřezávání vlastního betlému. Když je na tom Holoubek tak špatně, že nemůže chodit, rozhodnou se děti, že jej na vozíku budou samy vozit do školy, protože ho mají velmi rády.

Před smrtí se Holoubkovi splní to, po čem celý život touží – do Třeštického kostela začíná chodit velké množství lidí, a to právě kvůli jeho betlémku. Ke konci života vidí, že konečně se mu povedlo něco, co přivede zdejší nepoddajné lidi do kostela. Rozjímá a na své dřívější marné pokusy bojovat se zlem vzpomíná s úsměvem. Veškeré jeho snahy dohromady (vlastenectví, láska k dětem, láska k osadě a lidem) dokáží proměnit farnost, že Holoubek může říci: *„Podívejte se, Karlíčku, jak je u nás krásně a jak hodní lidé tu žijí. Ale je třeba tomu všemu, i kraji i lidu, přijít na chuť.“*[78] Na konec knihy se dá dívat jako na idylu, ale nemusí to tak být, viz kapitolu o žánrovém zařazení románu.

Holoubek umírá symbolicky při své poslední pobožnosti v Třeštickém kostele. Při pohřbu děti odvážejí jeho rakev na vozíku, a loučí se tak s ním navždy.

[77] Holoubek, s. 218.
[78] Holoubek, s. 340.

5. Postava Holoubka v porovnání s typologií kněží

Kdybychom tedy měli Holoubka konfrontovat s výše uvedenou typologií postav kněží, došli bychom k závěru, že nejblíže má asi k první kategorii kněze lidumila, i když tomu tak vždy nebývalo. Má rád lidi, především děti, pro které je ochoten obětovat vše. Snaží se neustále něco zlepšovat, soucítí s chudými – jak s žebráky, tak malými sirotky, rád svým farníkům kdykoliv poradí. Ne vždy se mu to ale daří, většinu svého působení v Třešticích se svými farníky spíše nevychází, než vychází. S jejich nezájmem o Boha urputně bojuje, ne vždy ale jeho strategie „potírat zlo“ je k užitku, spíš naopak. Dlouhou dobu neví, jak proniknout do jejich srdcí, a tak jeho pokusy o jejich navrácení k Bohu jsou často spíš neužitečné než užitečné a jejich srdce se jen zatvrzují. Často má problémy se ovládat, když je s někým v křížku, a je na ostatní dost nepříjemný. V této fázi svého života moc nepřipomíná kněze z první kategorie myšlením ani chováním. Má k nim samozřejmě blíž než ke kněžím druhé kategorie, ale jeho chování rozhodně není tak ukázkové. Tento stav ale trvá jen do jeho mrtvice, kdy v nebi prožívá setkání se svatým Petrem a Ježíšem, po němž zásadně změní své priority a způsob komunikace s farníky. Nyní se z něj konečně stává farář, který upřímně miluje všechny své ovečky a teď už ví, že ne bojem se zlem, ale láskou získá jejich srdce a pozve je k Bohu.

I přesto, že do semináře nevstupuje výhradně kvůli sobě a svému záměru sloužit Bohu, nýbrž kvůli sázce a jakémusi vnitřnímu zklamání, poměrně rychle mění názor a prvotní rozmrzelost v semináři střídá velké nadšení z příležitosti zasvětit svůj život evangelizaci.

Vidíme zde tedy, že Holoubek má společné rysy se všemi třemi výše popsanými kategoriemi kněží – začátek studia podmíněn okolím, ne však jím samým, je kámen úrazu pro všechny duchovní třetí kategorie, stejně tak nesnáze komunikovat s farníky, kteří nemají zájem o Boha, a časté spory typické pro kněze druhé kategorie. Všechny tyto problémy ale Holoubek dokáže překonat a po krátké návštěvě nebe se z něj stává typický kněz lidumil, který všechny lidi upřímně miluje, dobře s nimi vychází a těsně před smrtí se mu splní jeho sen: díky jeho betlému je na nedělní bohoslužbě plný kostel.

Závěr

V rámci této bakalářské práce jsem se věnoval postavě Holoubka ve stejnojmenném románu Jindřicha Šimona Baara. Cílem bylo nejprve román podrobně rozebrat, poté vytvořit základní typologii postav kněží v literatuře 19. století, charakterizovat postavu Holoubka a srovnat ji s uvedenou typologií.

Při rozboru knihy jsem se zabýval kategoriemi geneze, motivů a kompozice románu, přičemž jsem došel k zajímavým závěrům hlavně u žánrového zařazení díla, které má již v názvu uvedeno „kněžská idyla“ a skutečně tak na první pohled vypadá. Holoubek má k idyle blízko během svého působení v Markově a především na konci života, ale když se na tyto okolnosti podíváme blíže, zjistíme, že konec jeho působení tak idylický nebyl – lidem byl spíše za blázna, jeho betlém sice přivedl do kostela větší množství lidí, ti se tam ale velmi pravděpodobně šli podívat jen jednorázově na onen betlém. Samotné Třeštice a tamější obyvatelé, jejichž chování je popisováno jako přímý opak idyly, se v průběhu děje ani přes Holoubkovu snahu nijak nezmění. V dalších částech rozboru knihy jsem se zabýval kategoriemi vypravěče, času a prostoru a také recepcí, pro niž jsem našel obsáhlou recenzi Baarova příbuzného Jana Vrby, která začíná nebývale agresivní kritikou, ale v průběhu se mění a končí relativně pozitivně.

V další kapitole jsem se pokusil vytvořit typologii kněžských postav ve mnou vybrané literatuře 19. století. Postavy jsem rozdělil do tří základních kategorií – kněz lidumil, kněz pedant a kněz rozervanec. Do první kategorie jsem zařadil postavy kněze Kalouse ze *Západu* Karla Václava Raise, kněze Stehlíka ze *Zapadlých vlastenců* Karla Václava Raise a kněze Hory z *Léta* Fráni Šrámka. Do druhé kategorie kněze pedanta jsem vybral postavy kněze Čermáka ze *Zapadlých Vlastenců* K. V. Raise a postavu vikáře z *Holoubka*. Třetí kategorie postav kněží obsahuje postavy kněze z *Drašaru* Terézy Novákové, kněze Petra z *Oblak* Jaroslava Kvapila a kněze Ludvíka ze *Špatných lidí* Jana Liera.

Konečně jsem se pokusil rozebrat postavu kněze Holoubka a přirovnat ji k již vytvořené typologii kněží a došel jsem k závěru, že má nejblíže k první kategorii – knězi lidumilovi – ale má něco společného s i se zbylými dvěma kategoriemi. Ke knězi pedantovi měl blízko téměř celou dobu svého působení v Třešticích, kdy měl často problémy se ovládat a nevycházel s lidmi okolo sebe. Tím, že je počátek jeho studia v semináři podmíněn někým jiným, než je on, se zase blíží třetímu typu kněze – rozervanci.

Primární literatura

BAAR, Jindřich Šimon. *Holoubek: kněžská idyla*. 11. vydání. Praha: Vyšehrad, 1969.

LIER, Jan. *Novely 2/1*. Praha: J. Otto, 1886, s. 92.

NOVÁKOVÁ, Teréza. *Drašar: román kněze buditele*. 9. vyd., v Melantrichu 1. vyd. Praha: Melantrich, 1971.

RAIS, Karel Václav. *Zapadlí vlastenci*. Praha: SNDK, 1954.

RAIS, Karel Václav. *Západ: pohorský obraz*. 14. vyd. V Praze: Česká grafická Unie, 1948.

ŠRÁMEK, Fráňa, OTRUBA, Mojmír, ed. *Modrý a rudý: Stříbrný vítr ; Léto ; Splav*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Česká knižnice (NLN, Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-7106-387-8.

Sekundární literatura

BALÍK, Stanislav. Rozmanitost kněžských typů v díle Jindřicha Šimona Baara. In: HANUŠ, Jiří. *„Služebníci neužiteční“: kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s. 188-223. ISBN 978-80-7325-378-3.

BACHTIN, Michail. Román jako dialog. Praha: Odeon, 1980.

DRÁBEK, František. Český Sheehan. *Museum*. Brno: Růže Sušilova, 1926, **(57)**3, s. 74.

FLÉGL, Jindřich. Holoubek. *Česká osvěta*. Praha: Kamil Harmach, 1948, **(12)**9-10, s. 609. ISSN 1803-0831.

HOFMEISTEROVÁ, Božena. *Okouzlený milenec Chodska: vzpomínky na Jindřicha Šimona Baara*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1988.

HOMOLOVÁ, Květa, ed. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: slovníková příručka*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1982.

HRABAL, Jiří. Vypravěč. In: KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013, s. 124-129. ISBN 978-80-7272-592-2.

HRABAL, Jiří. Čas. In: KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013, s. 104-124. ISBN 978-80-7272-592-2.

KOMÁREK, Karel. Zrcadlo kleriků, které nastavil ve svém dle katolický spisovatel Jaroslav Durych, a co se v něm odráží. In: HANUŠ, Jiří. *„Služebníci neužiteční“: kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s. 249-272. ISBN 978-80-7325-378-3.

KOŠNÁŘ, Julius. Holoubek. *Vlasť*. Praha: Družstvo Vlasť, 1921, **(37)**5, s. 237.

KUBÍČEK, Tomáš. Prostor. In: KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013, s. 78-103. ISBN 978-80-7272-592-2.

KUDRNÁČ, Jiří. Tematizace kněžství v českém realismu na přelomu 19. a 20. století (K. V. Rais, Teréza Nováková). In: HANUŠ, Jiří. *„Služebníci neužiteční“: kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s. 169-188. ISBN 978-80-7325-378-3.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. V Praze: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

ORAL, Jan. Jindřich Šimon Baar. *Český západ*. Plzeň: Ant. Havelka, 1919, **(12)**15, s. 12. ISSN 1805-1669.

PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Praha: Torst, 1998. ISBN 80-7215-059-6.

STŘÍBRNÝ, Dominik. Spisovatelská činnost. In: BAAR, Jindřich Šimon: *Pro kravičku*. Praha: F. Topič, 1919, s. 7.

SVOZIL, Oldřich. Holoubek. *Archa*. Prostějov: Karel Dostál Lutinov,1948, **(32)**6, s. 239.

TEPLÝ, František. *Ze života J. Š. Baara*. Praha: Novina, 1937.

VRBA, Jan. J. Š. BAAR: „Holoubek“. *Pramen*. Plzeň: Karel Beníško, 1921, **(2)**2, s. 86-87.

VOŘÍŠKOVÁ, Marie. Doslov. In: BAAR, Jindřich Šimon. *Holoubek: kněžská idyla*. 11. vydání. Praha: Vyšehrad, 1969, s. 293.